

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 6

*Матеріали VI Всеукраїнської
науково-практичної конференції
“Державне управління: стратегія і тактика
формування сучасного фахівця”,
м. Київ, МАУП 29 жовтня 2011 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2011

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 8 від 28.09.11)*

Редакційна колегія

М. Ф. Головатий (голова), д-р політ. наук, проф., *В. В. Омельчук* (заступник голови), канд. іст. наук, *П. Ф. Вознюк* (відповідальний секретар), канд. політ. наук, доц., *І. П. Бідзюра*, д-р політ. наук, проф., *П. П. Гай-Нижник*, д-р іст. наук, старш. наук. співроб., *Ю. О. Куц*, д-р наук держ. упр., *І. П. Лопушинський*, д-р наук держ. упр., проф., *В. М. Піскун*, д-р іст. наук, старш. наук. співроб., *Я. Ф. Радиш*, д-р наук держ. упр., проф., *І. В. Розпутенко*, д-р наук держ. упр., проф., *Г. П. Ситник*, д-р наук держ. упр., проф., *П. К. Ситник*, д-р філос. наук, проф., *Ю. П. Сурмін*, д-р соц. наук, проф., *В. В. Утвенко*, канд. іст. наук, доц., *М. В. Чечетов*, д-р наук держ. упр., проф., *Н. П. Ярош*, д-р наук держ. упр., *Н. М. Чернуха*, д-р пед. наук, проф.

Видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”

Становлення і розвиток української державності: [зб. наук. пр.] / МАУП. —
С76 К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011 —

Вип. 5 : Матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. “Державне управління: стратегія і тактика формування сучасного фахівця”, м. Київ, МАУП, 29 жовт. 2011 р./ редкол.: М. Ф. Головатий (голова) [та ін.]. — 2011. — 428 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У пропонованому збірнику подано статті учасників науково-практичної конференції, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — становленню України як держави. Розглядається формування державності в Україні у різні періоди історії та в різних аспектах.

Для науковців і державних службовців, політиків і політологів, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і суспільства.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

Л. І. Корсуненко Нормативно-правові основи функціонування і розвитку інституту державної служби у сучасній Україні.....	243
В. Ф. Солонина Судовий захист права власності: питання теорії і практики.....	249
О. В. Білик Управління інформаційними державними закладами в умовах інформатизації	254
О. М. Посвистак Менеджмент якості освіти як стратегія вдосконалення діяльності бібліотеки ВНЗ	258
В. О. Сухомлінов Аналіз і оцінка стану інформаційної безпеки на підприємствах: регіональний аспект.....	262
Прудніков М. В. Аналіз ефективності існуючої системи формування місцевих бюджетів в Україні	266
А. М. Медвідь, Ю. А. Слюсар Розвиток державного управління і державної служби на теренах України	272
З. І. Розгач Державна політика України у сфері попередження бездоглядності та безпритульності дітей.....	277
Л. І. Костенко Системно-структурна характеристика загальнодержавної системи забезпечення безпеки дорожнього руху на регіональному рівні.....	281
О. А. Доронін Державне регулювання розвитку об'єктів інфраструктури аграрного ринку (концептуальні засади, методологічні підходи).....	286
О. О. Малишенко Розробка механізмів фінансово-кредитної підтримки розвитку малого підприємництва	291
О. Я. Гулько Концептуальні засади реформування державного управління в новітній Україні ..	296
К. О. Василенко Основні проблеми здійснення місцевого самоврядування в Україні	298
Г. О. Чічань Сутність державної служби як механізму взаємозв'язку між державою та громадянином	300
Н. В. Кляшторна Соціогуманітарні вектори державного управління в Україні	302
Я. І. Ніколаєва Етика державного службовця	308
В. О. Соловар Держава і управління Київської Русі	310
А. А. Поєдинок Стратегія і тактика управління персоналом.....	313
О. В. Романович Принцип поділу державної влади та сучасні проблеми реалізації в Україні	315
В. В. Борейчук Аналіз діяльності благодійництва як соціального явища.....	320
О. В. Ємишанова Управління трудовими міграціями в рамках міжнародної системи	323
А. М. Соколова Шляхи та механізми підвищення ефективності місцевого самоврядування в Україні.....	326
О. Л. Димарчук ЗМІ в системі державного управління	329
О. О. Бушин Державне управління в Україні в умовах становлення нових економічних інститутів	331
А. Ю. Костенко Державна служба в Україні: становлення і розвиток	333
Д. О. Трібель Психологічні особливості управління організаційними структурами.....	335
Ю. Гончар Мотивація та стимулювання праці як засіб підвищення ефективності діяльності підприємств	338
О. Грицан Імідж лідера як ефективний засіб впливу: аналітико-теоретичний аналіз	341
М. Кобиш Організаційна культура керівника як регулятор організаційної діяльності.....	344
А. Муштенко Організація управління персоналом на підприємстві	347

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ І ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 6, с. 272–276

На території сучасної України вже за стародавніх часів було організовано не тільки державне управління, а й створено правове забезпечення державної служби, чіткі структури і системи державних посад і звань. Так, протягом III–II ст. до Різдва Христового на території сучасної України (від Сіверського Дінця на сході до Чорного моря на півдні) існувала розвинута Трипільська культура. Археологи знайшли рештки великих двох — трьохповерхових будинків, гончарних виробів із характерними орнаментами (з якими споріднені сучасні українські орнаменти та прикраси), але як і у випадку крито-мікенської культури Стародавньої Греції, достовірної інформації про держави трипільців немає. Тому вважається, що найдавніші державні утворення сучасної України були засновані грецькими колоністами в середині I тис. до Різдва Христового. Серед них були Ольвія, Пантікапей, Херсонес тощо. Вони мали багато спільного, тому можна обмежитися розглядом Ольвії.

Ольвія-Щаслива (VI–IV ст. до Р. Х.) — це грецьке місто (початок з II ст. до Р. Х. — римська) колонія, заснована колоністами з малоазійського міста Мілет і розташована у гирлі Південного Бугу. Ольвія була рабовласницькою республікою і мала розвинену систему державного управління, запозичену у грецької метрополії. Органи державного управління поділялися на законодавчі та ви-

конавчі. Законодавчі повністю належали народним зборам, які регулювали зовнішню та внутрішню політику. Народні збори утворювали раду для попереднього розгляду законопроектів і контролю за виконавчими органами. Виконавчу владу очолювали архонти, василевси та підпорядковані магістрату магістри.

Система державного управління України-Руси бере свій початок від перших слов'янських державних утворень на теренах сучасної України, що були державоподібні утворення антів і дулібів. Антська держава існувала протягом IV — VI ст., займаючи територію від Дону до Дунаю, успішно воювала з готами та Візантією і загинула під ударами аварських племен. Держава дулібів (волинян) існувала у V–VI ст. у Прикарпатті [7; 80–89].

Приблизно у VI ст. легендарні брати Кий, Щек, Хорив та їх сестра Либідь (нібито князівського походження) заснували на правому березі Дніпра місто Київ, що став столицею нової держави, яку населяли племена русинів (українців) древлян, полян, сіверян. Кий успішно воював з Візантією, волзькими та кримськими болгарами. Але достовірною інформації про Київську державу того часу немає.

Починаючи з VIII ст. є письмова інформація, принаймні в іноземних джерелах. Іноземні хронічки (арабські, візантійські, фракійські) вживають тер-

мін Русь, називаючи цим країну зі столицею Київ (Куяв). Нарешті, в зарубіжному літописі IX ст. зафіксовано: успішний похід руського війська під проводом київських князів Аскольда і Діра до Візантії та облога її столиці Константинополя 860 р.; мирний договір між візантійським імператором Василієм I та київським князем Аскольдом 873 р.; Рафальштеттенський мирний статут 876 р. короля Людвіга Німецького, який встановив розмір мита, у тому числі — на завезення руських товарів до Східно-франкського королівства. Пізніше військове щастя відвернулося від Киян: у 882 р. Олег (850–912) воєвода (чи князь) легендарного Рюрика, переміг Аскольда і Віра, убив їх і став правити Києвом і усією Руською державою. В 907 р. Олег очолив успішний похід руського війська до Візантії, а 911 р. уклав вигідний договір для Русі — мирний договір з візантійським імператором.

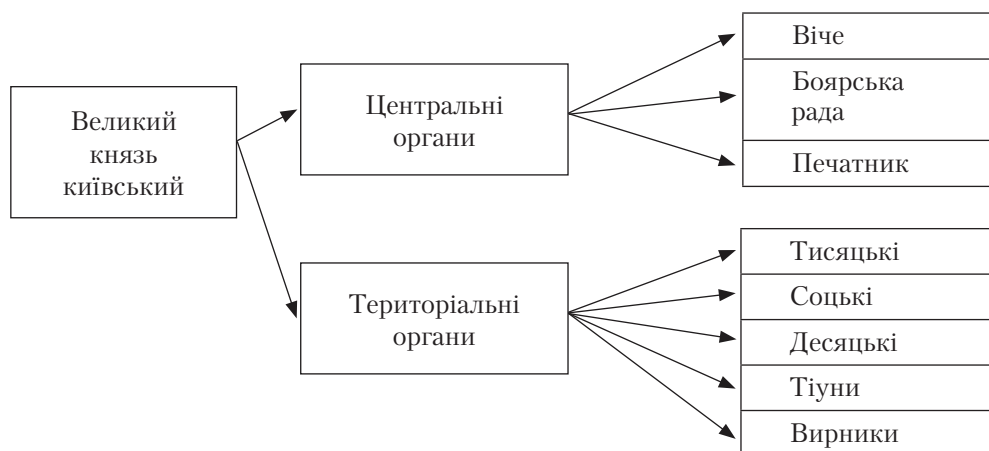
Його, наступник Ігор Старий (945–997), великий князь Київський (912–945), успадкував княжий київський стіл, після смерті Олега і став фактично засновником династії Рюриковичів, Ігор керував успішними походами русь-

кого війська на Візантію 941 і 944 р., розширив територію і вплив Русі.

Онук Ігоря Володимир I Святий (960 — 1015), великий князь київський (980–1015) з династії Рюриковичів, значно збільшив територію Руської держави, підпорядкувавши племена в'ятичів, дулібів, радимичів та ятвягів. Князь Володимир охрестився 987 р., з його ім'ям пов'язане хрещення Киян 988 р. та всієї Русі.

Руська держава зі столицею в Києві за правління Ярослава Мудрого досягла найвищого економічного військового, політичного розквіту і стала могутньою європейською державою з території від Карпат (на заході) до Волги (на сході) та від Балтики (на півночі) до Кавказу (на півдні) з розвиненою системою державного управління, яка використовувала дві системи алфавітного письма (глаголицю і кирилицю).

Очолював Руську державу великий князь Київський, який командував військом, керував виконавчою, законодавчою і судовою владою. Він призначав всіх тіунів (державних службовців) та пізніше удільних князів (керівників адміністративних одиниць — удільних князівств) (рисунк).

Структура державного управління і система державних посад Русі

Слід зазначити, що у Києві X—XI ст. віче, на відміну від Новгороду XII — XV ст., не мало ні чіткої компетенції, ні порядку скликання. При князеві існував державний орган (спочатку — Рада Дружинників, пізніше — Рада Бояр). Русь X—XII ст. фактично була централізованою монархією. Найвищою посадовою особою державної служби був “печатник” — канцлер, який відав канцелярію великого князя київського, закордонними справами та ін. Проте великому князю київському підпорядковувалися військово, виконавчі територіальні органи та посадові особи, суди.

Найвищими територіальними керівниками були тисяцькі (київський, володимирський, галицький, коростенський, курський, новгород-сіверський, перемишльський, переяславський, пінський, туровський, чернігівський тощо), які перебували у відповідних містах і керували відповідними територіями. Їм підпорядковувались соцькі, десяцькі, тіуни (судді), вирники (судові виконавці). Судова діяльність підпорядковувалась безпосередньо великим князем київським, він був також найвищою судовою інстанцією.

У середині XII ст. Русь із центру монархічної держави перетворилася на “федеративну” монархію, що складалася з автономних князівств і якою спільно керували впливові князі Ярославовичі. Найважливіші державні справи вирішувалися у снемках (князівських з’їздах). У сучасній історичній науці ця форма держави отримала назву “колективний сюзеренітет”. Найважливішим авторитетом користувався великий князь київський (до 1169 р., коли Київ було захоплено, пограбовано і зруйновано військом суздальського князя Андрія Боголюбського, тобто за 70 років до монгольської навали у 1238–1242 рр.). У середині XIII ст. вплив і владу в Руській державі ділили між собою два полководці та державні діячі. Один із них —

Галицько-Волинський князь (з 1221 р.) і король (з 1253 р.).

Данило Галицький (1201–1264), який очолив опір жителів південно-руських земель від монголо-татарської орди, шукаючи союзників в Європі другий — Новгородський князь (з 1236 р, пізніше — Володимирський (з 1252 р.) [7; 80–117].

Олександр Невський (1220–1263), який очолював опір новгородців і псковитян Тевтонському ордену, підкорившись монголо-татарам і отримуючи їх допомогу не стільки проти тевтонців, а скільки проти південно-руських князів.

Населення Русі складалося з вільних і невільних людей. До вільних людей належали: “княжі мужі” (найбільш шановані члени княжої дружини) та бояри; рядові дружинники, купці, ремісники та гості (купці, які займалися закордонною торгівлею); міський простолюд (дрібні торговці, ремісники), смерди (вільні селяни). Напіввільними були закупі (наймити, які відробляли надану їм купу, тобто позику і тимчасово втрачали волю) та рядовичі (селяни, які уклали угоду — ряд, з феодалом, визнавали свою тимчасову залежність від нього, і виконували певні роботи для феодала та сплачували йому данину). Невільними були холопи (раби). Окрему групу становили ізгої (вільні люди без суспільного становища, які не мали власного господарства або втратили його і ставали наймитами в чужих дворах чи монастирях).

Основними політико-правовими джерелами руського державного управління того часу були:

1. Міждержавні договори Руської землі з Візантією 860 р. (збереглися згадки лише в документах X ст.), 907, 911, 945, 971 р.

2. “Слово про закон і благодать” Митрополита Київського Іларіона, датоване серединою XI ст. і присвячене обґрунтуванню таких положень: про рів-

ні права народів; про цінність моральних норм християнства і їх застосування як правових норм, про велич династії Рюриковичів, заснованої князем Ігорем Старим, та зобов'язання князя перед державою і народом [5; 175–184].

3. Збірник законів Ярослава Мудрого “Руська Правда” (судебник Ярослава чи “Суд Ярослава Володимировича”), орієнтовано укладений протягом 1016–1026 рр., який містив 117 статей з адміністративного і кримінального права, але покарання за них були м'якими і не передбачувалося смертної кари.

4. “Правда Ярославичів” (друга розширена редакція “Руської правди”, орієнтовано укладена протягом 1068–1072 рр.) містила 26 статей з адміністративного і кримінального права;

5. “Руська Правда” Володимира Мономаха (третя “широка” редакція, укладена орієнтовно 113 р.), містила “Правду Ярославичів” і “Статут” Володимира Мономаха з нормами адміністративного і кримінального права [2; 70–71].

6. “Повчання дітям” Володимира Мономаха укладено орієнтовно 1100 р., містило основні обов'язки князя і принципи державного управління (бути моральним взірцем для підданих, брати особисту участь в управлінні державою, бути справедливим, не дозволяти тиїнам та іншим службовцям зловживати владою, підтримувати суспільний мир, тощо) [3; 280–290].

7. Статути (середини XII ст.) Великого князя Київського Всеволода II Ольговича (1139–1146 рр.) та Ізяслава II Мстиславовича (1146–1154 рр.), які встановлювали норми ведення князівського господарства (тобто державного сектору економіки), спадкового права, підтримання суспільного порядку.

8. Літопис і науковий трактат “Повість минулих літ” (перша частина так званого Іпатіївського літопису XV ст.), закінчений приблизно 113 р. ченцем Києво-Печерського монастиря Не-

стором, що присвячувався подіям IX–XI ст. в Європі та Русі. Нестор обґрунтував переваги цивілізації та єдності Руської держави, її символу — династії Рюриковичів; широких зовнішньоторговельних зв'язків Русі та їх господарське значення; описав основні шляхи поповнення державної скарбниці тощо[4; 97–104].

9. Київський літопис XII ст. (друга частина так званого Іпатіївського літопису XV ст.), в якому подано хроніку руського життя протягом XII ст. У записах подій 1187–1189 рр. вперше вжито термін Україна, хоча ще кілька століть основним лишався термін Русь [6; 107–117].

Основними здобутками Руської держави княжої доби були: створення алфавітної писемності — глаголиці та кирилиці; визнання приватної власності; формування централізованої монархічної держави з розвинутими елементами державного управління і державної служби; розвиток судочинства та законодавства; прийняття християнства і створення помісної церкви, очолюваної Київським митрополитом; виникнення терміна Україна, хоча ще декілька століть був основним термін Русь.

Отже, становлення і розвиток державної служби і системи державного управління на теренах України-Руси проходило досить інтенсивно і має важливе значення для сучасної Української держави.

Література

1. *Кульчицький В., Тищик Б., Бойко І.* Галицько-Волинська держава (1199 — 1349): Монографія. — Львів: Біблос, 2005. — 280 с.
2. *Медвідь А. М.* “Руська Правда” як визначна юридична пам'ятка Київоруської держави // Актуальні питання реформування правової системи України // Зб. наук. ст. за матеріалами VII Міжнар.

- наук.-практ. конференції, Луцьк, 4–5 червня 2010 р./ Уклад.: Н. І. Вознюк, Т. Д. Климчук, Крисюк Ю. П. — Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2010. — С.70–71.
3. *Медвідь А. М.* “Повчання Володимира Мономаха своїм дітям” як політичний заповіт нащадкам // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. — К.: Український центр політичного менеджменту, 2009. — Вип. 18. — С.280–290.
 4. *Медвідь Ф. М., Медвідь А. М.* Дохристиянські вірування у “Слові о полку Ігоревім” // Історія релігій в Україні: науковий щорічник / Упоряд.: О. Киричук, М. Омельчук, І. Орлевич. — Л.: Львівський музей історії релігії; Логос, 2010. — Кн. І. — С.97–104.
 5. *Медвідь Ф. М., Медвідь А. М.* “Слово про Закон і Благодать” Митрополита Іларіона як визначна риторична пам’ятка релігієзнавчої думки в Україні // Історія релігій в Україні: Наук. щоріч. 2007. Кн. II. — Львів: Логос, 2007.-С. 175–184.
 6. *Мироненко О. М., Горбатенко В. П.* Історія вчень про державу і право: Навч. посіб. — К.: Вид. центр. “Академія”, 2010. — 456 с.
 7. *Одінцова Г. С., Дзюндзюк В. Б., Мельтюхова Н. М.* та ін. Теорія та історія державного управління: Навч. посіб. — К.: “Вид. дім “Професіонал”, 2008. — 288 с.